

LUTHERSK KIRKETIDENDE

LEDER: SUNDAY PEOPLE – 82

ARTIKLER OG INNLEGG

KIRKENS TILSYNSTJENESTE I LYS AV NY
KIRKEORDNING

KYRKJA OG DEI IKKJE-TRUANDE
MEDLEMMANE

EN MAKTESLØS BISKOP

FRA BOKFRONTEN

ORD AV LUTHER

SØNDAGSTEKSTEN

3. SUNDAG I FASTETIDA

MARIA BUDSKAPSDAG

4. SØNDAG I FASTETIDEN

FRA BISPEDØMMERÅDENE

SUNDAY PEOPLE – 82

I 1983 utga den norske pop-duoen Monroes singelen "Sunday People", og låta ble en fengende landeplage. Den spilles fortsatt fra tid til annen på norske radiostasjoner. Året før ble jeg uteksaminert fra MFs praktikum, og vårkullet 1982 talte 35 studenter. Da vi skulle gi navn til vår nyetablerte årlige julebrevavis for praktikumskullet, ble "Sunday People – 82" et naturlig valg. Hvert år siden har en redaktør i adventstiden samlet bidrag fra kandidatene og returnert en leseverdig sammenstilling av statusrapporter fra et stort og mangfoldig praktikumskull. Da tradisjonen ble startet, hadde ingen av oss epost og langt mindre Facebook. For mange var dette den eneste kontakten i løpet av året. Neste år er praktikumskullet vårt 35-årsjubileum, og tradisjonen består fortsatt. Men statusrapportene har endret seg. Det er ikke lenger oppstartsmøter og begynnerentusiasme som dominerer. Nå er det betydelige innslag av AFP og reformtrettighet, ispedd en og annen uføretrygd – men også glimt av takknemlighet og tjenesteglede. Framfor alt har vi delt liv med hverandre, ikke bare suksesshistorier, men også såre savn og bitre tap.

Hva er det blitt til med oss? Selve tittelen på kullavisa, Sunday People, refererer jo til en blanding av programmatisk intensjon og opplevd virkelighet da vi startet som nyutdannede prester. Vi var utdannet til å arbeide på søndager; de aller fleste av oss ble ordinert til å forvalte ord og sakrament, og det skjer i stor grad på søndager. En betydelig del av presteidentiteten ligger nettopp i det å være søndagsarbeidere. Det er heller ikke til å komme fra at presteutdanningen, ikke minst det avsluttende praktikumsemesteret,

fremdeles har en sterk konsentrasjon om presten som gudstjenesteleder, liturg og predikant. Og selv om en god del av kullet fra våren 82 begynte som feltprester eller kretssekretærer i organisasjonene, var menighetsprestetjeneste i horisonten for de fleste av oss.

I dag er 10 av kullets 35 kandidater menighetsprester eller proster i Den norske kirke. Sammenliknet med andre praktikumskull fra den samme perioden tror jeg dette er en relativt høy prosent. I tillegg har nesten like mange inntatt andre typer stillinger i kirken eller i prestestillinger i organisasjonene og institusjonene. Likevel antyder disse tallene at det er en betydelig andel av de ordinerte prestene, som har annet arbeid enn det de ble ordinert til. Personlig synes jeg ikke dette er spesielt problematisk eller urovekkende; jeg har selv stått utenfor preste-tjenesten de siste 12 åra, som teologisk lærer. Men jeg synes tallenes tale gir grunn til to ettertanker som kan følges opp:

- Hva vet vi om den delen av det ordinerte presteskap som ikke arbeider som prester? Det ville være et interessant og nyttig forskningsprosjekt å undersøke nærmere hvor de (vi) er, og hvilket forhold den enkelte prest har til den ordinerte tjeneste. Her kunne både en kvantitativ og en kvalitativ innfallsvinkel være fruktbar.
- Hva vil Kirken med den store skare av ordinerte prester som har et annet yrke? Jeg vet at noen biskoper har hatt som intensjon å drive en positiv kontaktvirksomhet med disse. Men blant andre viktige gjøremål er dette neppe lett å prioritere. Det er avgjørende å finne balansen mellom interesse, ivare-

En betydelig del av presteidentiteten ligger nettopp i det å være søndagsarbeidere.

takelse og utfordring i en slik kontaktvirksomhet. I en vanskelig rekrutteringssituasjon i kirken ligger det utvilsomt et stort potensial i denne gruppen. Tallene ovenfor skulle dokumentere dette potensialet. Mange sier at det jo er prester de egentlig er.

Det har alltid gjort inntrykk på meg å lese den årlige utgaven av kullavisa "Sunday People – 82". Til tross for at vi kollektivt og med en viss grad

av nødvendighet nærmer oss eller har nådd pensjonsalderen, er vi en vital gjeng, med massevis av kompetanse og levd liv, hengivenhet og frustrasjon. De aller fleste av oss ble ordinert. Og vi mente noe med det.

.....
SJUR ISAKSEN
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

KIRKENS TILSYNSTJENESTE I LYS AV NY KIRKEORDNING

BISPEMØTET, SAK BM 8/16

1. INNLEDNING

Den nye relasjonen mellom stat og kirke, og den påfølgende utviklingen av ny kirkeordning, har aktualisert spørsmålet om biskopenes rolle i kirken.

Det er enighet om at Den norske kirke fortsatt bør ha en personlig tilsynstjeneste ivaretatt av biskoper. Spørsmålet blir da hvilket ansvar og hvilke oppgaver denne tjenesten skal tillegges. Dette kan imidlertid ikke besvares uten at det sees i sammenheng med hvilken type ledelse kirken for øvrig har behov for, og hvordan denne utformes.

I den forbindelse vil det være relevant å se både på mulige avgrensninger mellom tilsynet og den helhetlige kirkeledelsen, og på områder hvor aktuelle tilsyns- og ledelsesfunksjoner sammenfaller. Tematikken blir særlig aktuell ved at tilsynsbegrepet i dagligdags språkbruk er knyttet til offentlige kontrollorganer, mens den kirkelige ordbruken har en bredere og til dels annerledes bakgrunn og betydning.

2. TILSYN OG TILSYNSTJENESTEN

Begrepet tilsyn henger grunnleggende sammen med ledelse av den kristne menighet. Den lokale menighet står ikke alene i verden som en avgrenset størrelse, men hører til i et videre fellesskap. Tilsynet uttrykker at kirken som et større fellesskap ser til (gr. *episkopé*) kirken som et lokalt fellesskap i den hensikt å bevare og styrke den apostoliske tro og utvikle kirkens sendelse eller misjon til og i verden.

Tilsynstjenesten i kirken har opp igjennom tiden hatt ulik utforming og forskjellige oppgaver, men bispetjenesten har gjennomgående fremstått som en overordnet og helhetlig lederrolle i kirken.

I Det nye testamente er tilsynsbegrepet knyttet til menighetsledelse på en mer generell måte; jfr. Apg 20,28; Fil 1,1; 1 Tim 3,17; Tit 1,7–9. Noen fast bispetjeneste slik vi kjenner den fra senere, var ennå ikke etablert. Følgelig er det vanskelig å lese en bestemt tilsynsordning eller tilsynspraksis ut av Det nye testamentets tekster. Det framgår at noen personer fikk et vedvarende ansvar for å føre tilsyn med kirkens lære og liv (Jfr. Tit 1,5; 1 Tim 1,10), og at dette ble ansett som nødvendig for at kirken gjennom varierende forhold skulle kunne bevare sin identitet. Tilsynsoppgaven (*episkopé*) var imidlertid ikke eksplisitt knyttet til en fast tjeneste. Det fremgår flere steder i at ulike titler betegner denne tjenesten (Jfr. blant annet 1 Tim 5–9).

Senere utviklet det seg en ordning hvor tilsynsfunksjonen og tilsynsembete, *episkopé* og *episkopat*, tydeligere ble knyttet sammen og forankret hos en biskop (*episkopos*) og uttrykte kirkens ledelse. Dette lederskapet utviklet seg i oldkirken i takt med de behovene som reiste seg når antallet menigheter, medlemmer og geografiske steder økte. Det oppsto et skille mellom *presbyteros*, som betegnelse på den vigslede som ledet den lokale feiringen av nattverden, *diakonos*, som hadde ansvar for kirkens økonomi og omsorgsarbeid for fattige, og *episkopos*. *Episkopos* betegnet den personen som synliggjorde og representerte enheten mellom lokalmenighetene i et større område ved å holde dem sammen i et nattverdfeirende fellesskap, sikret overleveringen av den apostoliske lære og hadde overoppsyn med menighetene inkludert den kirkelige disiplin og omsorgen for mennesker i ulike former for nød. Utover i middelalderen utviklet det seg et monarkisk episkopat der all styringsmakt lå til biskopen. Som

en følge av kirkens dominerende rolle i nasjonene utviklet biskopenes kirkeledelse seg til også å inkludere betydelig politisk makt.

Den lutherske reformasjonen øvde en sterk kritikk mot samtidens bispeembete, først og fremst ut fra sammenblandingen av verdslig og kirkelig makt. Reformatorene ville bevare og videreføre bispetjenesten, men avgrenset denne rollen til å være en kirkelig lederrolle forankret i forkynnelsen av evangeliet, forvaltningen av sakramentene og nøklemakten eller kirketukten (Jfr. CA art. XXVIII).

Grunnleggende i en reformatorisk kirkeforståelse er tanken om at kirken er ett folk. Ordinasjonen forstås ikke som et sakrament som gir noen en egen verdighet i kirken. Dåpen gjør et menneske til kristen og kirkemedlem, og dåps-sakramentet er derfor den grunnleggende vigslingen.

Dette uttrykkes gjerne som tanken om det allmenne prestedømme. Overfor Gud står alle kristne på lik linje, og det eksisterer ikke noe presteskap som et mellomstykke. Dette betyr imidlertid ikke at prestedtjenesten i den lutherske kirke er avskaffet, men at det skjernes mellom prest i betydningen av det allmenne prestedømme og den særskilte prestedtjeneste.

Alle kristne har del i det allmenne prestedømme. I følge CA art. V har Gud også innsatt en egen, særskilt tjeneste (*ministerium*) med å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene.

Denne særskilte tjenesten står både i og overfor menigheten, men er ikke en avledet funksjon av menigheten. Mellom prest og menighet består derfor samtidig en grunnleggende identitet og en grunnleggende forskjellighet.

Dette betyr ikke at reformatorene begrenser biskopenes ledelse til forkynnelsen og sakramentsforvaltning. Biskopene skal forkynne evangeliet, treffe beslutninger om menighetens liv for å sikre sømmelighet, innsette personene som skal gjøre tjenesten med Ord og sakrament, og er ansvarlig for kirkedisiplin. Samtidig anerkjennes fyrstens rett til å utøve makt i kirkens verdslige saker, noe som legger grunnlaget for det landsfyrstelige kirkestyret og dermed muliggjorde den form for statskirkeordning vi fikk i Norge.

3. DEN NORSKE KIRKES TRADISJON FRA REFORMASJONEN

Statskirkeordningen i enevoldstidens Danmark-Norge innebar at Kongen, som den fremste av kirkens medlemmer, fastsatte kirkeordningen og ledet kirkens gudstjenesteliv. Til dette ble det innsatt kongelige superintendenter, som i realiteten utførte bispetjeneste og etter hvert også ble kalt biskoper. Biskopens plikter, slik det uttrykkes i vigslingsliturgi og i Kirkeordinansen av 1537, er forkynnelsen, undervisning, forbønn for menighetene, opplæring og ordinasjon av prestene og oppsyn med prestenes utøvelse av tjenesten. Biskopene skal også avgjøre råd i saker som angår samvittighetene når det gjelder både kirkefolk og myndigheter, dømme i ekteskapsaker, besøke skolene og sørge for fattigpleie. Biskopenes lederrolle har derfor i vår kirke omfattet menighetene, prestene og hele samfunnet.

Denne lederrollen viser seg særlig gjennom visitasene. Visitasen har, ved siden av ordinasjonsfullmakten, helt fra 1500-tallet vært biskopenes viktigste redskap for utøvelse av sitt lederskap. Visitasberetningene viser at biskopenes ledelse har fulgt den helhetlige forståelsen som kirkeordinansen uttrykker, med det viktige tillegget at visitasene også har inkludert kirkebyggenes og kirkeinteriørets beskaffenhet.

4. TILSYNET I ØKUMENISK PERSPEKTIV

Spørsmålet om innrettingen av kirkens ledelse har vært en sentral del av de økumeniske samtaler. Den norske kirke har vært involvert i etterkrigstiden.

Når statens rolle i kirkestyret i Den norske kirke skal erstattes med et kirkestyre forankret i hele det døpte gudsfolket og i kirkens vigslende tjeneste, gir de økumeniske samtalerne et bredere materiale til forståelsen av biskopens tjeneste. Dette understreker også at Den norske kirke er en del av et verdensvidt, økumenisk fellesskap, og bør relatere vår forståelse av tilsynet til fellesskapet av kirker som vi har forpliktende relasjoner til.

Viktige dokumenter som utdyper forståelsen av tilsynstjenesten, er i særlig grad dokumentet "Dåp, Nattverd, Embete" (1982) (forkortet

BEM etter den engelske tittelen *Baptism, Eucharist, Ministry*) fra Kirkenes verdensråd, avtalen mellom anglikanske og lutherske kirker i Norden, Baltikum og Storbritannia kalt Porvoo-avtalen (etter det finske navnet på byen Åbo der avtalen ble undertegnet) fra 1995, og Det lutherske Verdensforbunds uttalelse i 2007 "Episcopal Ministry within the Apostolicity of the Church" (2007), den såkalte Lund-uttalelsen, etter byen den ble vedtatt i.

I den luthersk-protestantiske tradisjonen avtegner det seg en bred konsensus om strukturen i kirkens lederskap og biskopens rolle. Det lutherske Verdensforbund uttrykker denne konsensusen slik:

The development of various committees, synods, and institutions sharing tasks of governance with the bishop, is consistent with Lutheran understandings of the church. In Lutheran churches today, church governance is carried out comprehensively through synodical and collegial structures, which include the participation of both lay and ordained persons, and in which the episcopal ministry has a clearly defined role.

Utviklingen av ulike komiteer, synoder og institusjoner som tar del i kirkeledelsen sammen med biskopen, er forenlig med den lutherske forståelse av kirken. I lutherske kirker i dag utøves kirkestyret gjennomgående av synodale og kollegiale strukturer, som inkluderer deltakelse av både lege og ordinerte personer, og hvor biskopens tjeneste har en klart definert rolle.

I BEM-dokumentet beskrives bispetjenesten med tre dimensjoner; en personlig, en kollegial og en fellesskapsbasert eller samvirkende dimensjon. Disse tre dimensjonene tegner en tilsynstjeneste som er gitt en person som en personlig forpliktelse og oppdrag, og som også skal utøves i et fellesskap og på grunnlag og i sammenheng med et videre fellesskap.

Den personlige dimensjonen uttrykkes ved at biskopen vigles ved en særskilt liturgi fastsatt av synoden til sin posisjon og gis myndighet til på selvstendig grunnlag å utøve tilsyn innenfor rammen av kirkens orden og bekjennelse.

Den kollegiale dimensjonen ivaretas ved at bis-

kopene er del av et fellesskap av biskoper nasjonalt, globalt og økumenisk og representerer på en særlig måte bindeleddet mellom enkeltmenighetene og den globale og universelle kirke.

Den samvirkende dimensjonen består i at biskopen utøver sitt tilsyn i samvirke med organer for kirkeledelse på ulike nivåer i kirken (i vår kirke Kirkemøtet, Kirkerådet, bispedømmeråd og en lang rekke andre utvalg og råd). Disse organene består av vigslende og leke, og utgjør til sammen kirkens helhetlige ledelse. De grunnleggende elementene i utredningen *Embete og råd* fra 1987 er fortsatt gyldig.

I henhold til en bred, økumenisk konsensus inkluderer biskopens innholdsmessige oppgaver bl.a. disse elementer:

- Uttrykke og utvikle kirkens enhet lokalt, regionalt, nasjonalt og globalt.
- Ivareta kirkens lære ved å føre tilsyn med forvaltningen av kirkens sakramenter og evangeliets forkynnelse, i troskap mot kirkens økumeniske bekjennelse og tolket til mennesker i biskopens kontekst.
- Vigle prester og andre tjenestegrupper som utøver kirkens sendelse til verden.
- Gi lederskap til kirkens helhetlige misjon og delta i kirkens helhetlige ledelse.
- Visitere lokalkirken med særlig vekt på oppmuntring, veiledning og utfordring til tro og tjeneste.
- Representere kirken i det offentlige rom (*public ministry*).

5. TILSYNSTJENESTEN I KIRKESTRUKTUREN

Denne grunnleggende forståelsen av tilsynstjenesten må tilpasses og utvikles i henhold til den kontekst kirken befinner seg i. I Den norske kirke har vi bevart en særskilt prestedtjeneste ut fra forståelsen i CA art. V, samtidig som det er utviklet en demokratisk styringsstruktur i kirken med stadig større omfang og myndighet. Siden 1980-tallet har prinsippet om samvirke mellom embete og råd vært retningsgivende for hvordan man har tilrettelagt forholdet mellom prestedtjenesten og det allmenne prestedømme i styringen av Den norske kirke.

Viktig i denne sammenheng var utredningen

Kirkens embete og råd fra 1987. Her framholdes det at styringsoppgavene i kirken springer ut fra menigheten som helhet og er helhetlig forankret i menighetens organer. Det er derfor ingen oppgaver som er ”vedkommende” for de valgte organer, og ingen oppgaver som er ”vedkommende” for den vigslete tjenesten. Prestetjenesten og rådsorganene har, sammen med alle kirkens medlemmer, et felles ansvar for kirkens samlede liv.

Kirkens oppgave er på denne måten et ansvar som er gitt, ikke bare til prestedtjenesten, men til kirken som et helhet. Samtidig bygger samvirke-modellen på det prinsipp at presten i rådet ikke sitter der som ordinært medlem, men som representant for den, av Gud innsatte, særskilte tjeneste med Ord og sakrament. I rådsorganet er det derfor prestens oppgave å være tilstede som lærer, veileder og forkynner. Presten utøver gjennom dette et *pastoralt lederansvar* (lat. *pastor*, hyrde), og må ut fra denne tankegang ha en viss selvstendighet i forhold til rådsorganet.

Det er på denne bakgrunn at biskopens tilsynstjeneste i Den norske kirke må forstås.

Tilsynstjenesten må fungere innenfor gitte organisatoriske rammer og kirkelige demokratiske strukturer. Samtidig ligger det på en særlig måte til biskopens ansvar å føre tilsyn med kirkens enhet, liv og lære, noe som fordrer en relativ selvstendighet i og overfor rådsstrukturen.

Bispemøtet vil (Jfr. BEM-dokumentet) peke på følgende innholdsmessige elementer i utformingen av tilsynstjenesten, som søker å ivareta tre dimensjoner ved denne tjenesten – personlig, kollegialt og samvirkende.

Forholdet til lokalmenigheten

Kirkens sendelse utøves i vår kirke først og fremst i sognet og i rammen av at Den norske kirke er Norges folkekirke. Biskopens tilsyn utøves systematisk i lokalmenigheten gjennom regelmessige visitaser og oppfølging av disse. Visitasreglementet (paragraf 1 og 2) beskriver hvordan formålet med bispevisitasen er å støtte, inspirere og veilede menigheter og ansatte, og gjøre kirkens nærvær synlig i lokalsamfunnet. Biskopen skal ved visitasen legge vekt på forkynnelsen av Guds ord i soknet. Ved dette skal biskopen gi støtte til menighetenes virksomhet og styrke fellesskapet i

menighetene. Sammen med menighetsråd og ansatte skal biskopen under visitasen gå inn i et felles arbeid for å prøve menighetslivet på Guds ord og vår kirkes bekjennelse, og inspirere til frimodighet og fornyelse. Andre viktige virkemidler overfor lokalmenigheten er beslutning om forordnede gudstjenester, godkjenning av gudstjenesteordning, trosopplæringsplaner og veiledning av alle kirkens ansatte.

Relasjon til vigslede medarbeidere

Biskopen vigsler alle medarbeidere til de tjenester som Kirkemøtet har besluttet skal vigsles. I dag gjelder dette prester, diakoner, kateketer og kantorer. Biskopen beslutter etter vurdering om personer som fyller de kompetansekravene Kirkemøtet har fastsatt, kan vigsles. Biskopens ansvar overfor vigslede medarbeidere innebærer et proaktivt tilsyn som inkluderer veiledning, rådgiving og oppmuntring, i tillegg til jevnlig oppfølging av de vigslede medarbeidernes forpliktelse slik dette uttrykkes i vigslingsliturgi. Det er vanlig i den økumeniske kirke at tilsynet gis mulighet for ulike disiplinærtiltak, særlig overfor vigslede medarbeidere. Dette omtales som bindende pålegg og kan også anvendes overfor ikke-vigslede medarbeidere i kirken.

Prestenes ansvar for den offentlige forvaltningen av Ord og sakrament, med den evangelisk-lutherske bekjennelsen som fundament, tilsier at biskopens tilsyn med presteskaper må inkludere de sentrale ledelsesfunksjonene av prestene. Biskopen bør ha en tydelig rolle i ansettelsen av presteskaper. Dette kan utøves på ulike måter og kan inkludere arbeidsgiverfunksjoner. Ledelsen av prestedtjenesten bør inkludere utviklingen av faglig utviklingsarbeid og samlinger, legge til rette for ulike former for veiledning, forvalte ressurser til etter- og videreutdanning og sørge for god samhandling prester imellom, mellom prester og andre ansatte og med frivillige medarbeidere.

For å sikre en god ledelse av presteskaper, og for å sikre samhandlingen med andre vigslede medarbeidere og ledelsen av disse, er det nødvendig å se prostene som en del av biskopens ledelse slik dagens tjenesteordning for proster bestemmer.

Relasjon til rådsstrukturen – den samvirkende dimensjonen ved biskopens tilsyn

I Den norske kirke er biskopene på en særlig måte kalt til å være ledere med et overordnet ansvar, og samvirkemodellen tilrettelegger hvordan dette ansvaret skal komme til uttrykk innenfor den demokratiske valgte strukturen. Biskopene er medlem i bispedømmerådene med en kompetanse til å tolke kirkens lære og oppdrag, og gjennom dette ta del i den strategiske og helhetlige ledelsen av kirken. Alle i kirken har tolkningsrett, men biskopene har gjennom sitt embete en tolkningsplikt.

Denne kompetansen handler om teologisk fagkompetanse, ledererfaring og personlig egnethet, men må også ses i sammenheng med de innsiktene biskopene tilegner seg i kraft av sin pastorale tjeneste. Gjennom møter med menigheter og medarbeidere får biskopene en særlig kjennskap til menighetens liv og virke. Det er gode grunner for at den innsikt biskopen innhenter gjennom denne tilsynsfunksjonen, også tilflytter de ledelsesorganer der viktige beslutninger fattes for kirkens utvikling og fremtid. Dette innebærer at biskopen må være en del av strategiske beslutningsprosesser i kraft av tilsynet og derfor som organ.

6. BISPEMØTETS ROLLE – DEN KOLLEGIALE DIMENSJONEN

Biskopenes ansvar for kirkens enhet, lære og liv må sikres og utvikles gjennom en kollegial samhandling biskopene imellom, dels som en støtte til den enkelte biskops tjeneste, dels på en måte som kan ivareta hensyn og oppgaver på vegne av kirken som fellesskap. I denne sammenheng får Bispemøtet en definert rolle.

Bispemøtet som sentralkirkelig organ er et uttrykk for både biskopenes kollegialitet og en synliggjøring av det fellesskap vår kirke står i til den universelle kirke, så vel som en ivaretagelse av tilsynet med kirkens lære og forvaltning av Ord og sakrament institusjonalisert på nasjonalt nivå. Som kolleger ivaretar biskopen båndet mellom de lokale menighetene, mellom bispedømmene og mellom den lokale kirke og den universelle kirke. Samtidig synliggjør biskopenes kollegialitet det ansvar biskopene har for å ivareta enheten i

vår kirke.

I reglement for Bispemøtet heter det at ”Bispemøtet skal virke for samordning av de gjøremål som er tillagt den enkelte biskop,” og for ivaretagelse av helhetskirkelige hensyn. Slik forvalter Bispemøtet et nasjonalkirkelig og helhetlig tilsynsansvar i og overfor kirken og dens organer. Konkret synliggjøres dette i de felles uttalelser og veiledninger av læremessig karakter som Bispemøtet avgir. Videre søker Bispemøtet å nå fram til felles behandling av spørsmål vedrørende bl.a. gudstjenesteliv, prestetjeneste, ordinasjon, tilsyn m.m.

Det er naturlig at biskopen har et særlig ansvar for lærespørsmål. En del av dette inkluderer ansvaret for kirkens gudstjenestefeiring i form av forordnede gudstjenester, og bør også inkludere utvikling og godkjenning av liturgier med det mandat Kirkemøtet gir biskopene.

Bispemøtet har derfor de senere år tatt til orde for endringer i prosedyren for saksbehandling av lære- og liturgisaker som innebærer at Bispemøtet, og ikke Kirkerådet, fremlegger innstilling til Kirkemøtet (Jfr. sak BM 31/12). Biskopene har en sentral rolle i kirkens økumeniske relasjoner, og må derfor også komme sterkere inn i arbeidet med økumeniske spørsmål.

I en luthersk kirketenkning er det et grunnleggende prinsipp å sikre en god fordeling i kirkens ledelse mellom lokale og sentrale, og mellom kirkens vigslende tjeneste og hele det døpte gudsfolkets myndighet. I vår tid kan dette uttrykkes slik at kirkens demokratiske struktur organiseres etter et maktfordelingsprinsipp.

Når Kongens kirkestyre er avviklet, blir det Kirkemøtet som fremstår som Den norske kirkes øverste organ. Bispemøtet kommer her i en ny situasjon. Innenfor det statskirkelige paradigme var Bispemøtet sidestilt Kirkemøtet som et nasjonalkirkelig organ. Biskopen var kongens embetsmann og opererte parallelt med den kirkelige rådsstruktur hvor Kirkemøtet var det øverste organ. Bispemøtet transformeres nå fra et kongelig til et synodalt embete, i den forstand at det er synoden (Kirkemøtet) og ikke Kongen som gir biskopene et embete. På denne måten står derfor biskopene og Bispemøtet under Kirkemøtet som øverste, normgivende myndighet.

KYRKJA OG DEI IKKJE-TRUANDE MEDLEMMANE

AV GEIR SAKSEID
GSAKSEID@GMAIL.COM

”Rita Karlsen kaller seg kulturkristen. Hun tror ikke på Gud, men nå har grunnleggeren av Human Rights Service meldt seg inn i Den norske kirke”.

Dette kunne me lesa på nettsida til avisa Dagen den 26. august 2016. Human Rights Service som Rita Karlsen er både grunnleggar og dagleg leiar av, er ein organisasjon som er kjend for sterk kritikk av norsk innvandringspolitikk, med særleg front mot religionen islam. Rita Karlsen vart døypt og konfirmert på heimstaden sin, men melde seg ut av kyrkja mot slutten av tenåra. Då ho melde seg inn att i år, var grunngjevinga hennar at ho ser på kyrkja som ein viktig kulturinstitusjon. ”Det handler om et ønske om å ha kirken som et møtested og et samlingspunkt, at vi har noen som bærer tradisjonene, fra vuggen til graven,” seier ho til Lars Akerhaug i Dagen.

I ei meningsmåling som Aftenposten skreiv om i mars 2016, kom det fram at under halvparten av medlemmane i Den norske kyrkja oppfattar seg som kristne, og at 33 % reknar seg som ateistar. Kvifor blir dei som ikkje trur, likevel verande som medlemmer?

Dette er spørsmålet eg prøvde å finna svar på i arbeidet med eksamensoppgåva mi denne hausten. Eg er deltidsstudent ved Høgskulen i Volda på masterstudiet ”Kultur møte”, og i haust har eg studert emnet ”Nasjon, kultur og religion”. Som prest er det lærerikkt å sjå på arbeidet mitt frå nye vinklar, og det var svært interessant å jobba med dette emnet i haust.

For å gi nokre svar på dette spørsmålet, har eg leita opp ulike aktuelle døme frå avisartiklar og debattinnlegg i nettaviser og sett dette inn i ei teoretisk ramme med utgangspunkt i pensumlit-

teraturen. Det handlar om kollektiv identitet, førestilte fellesskap, samfunnsreligion og kyrkja si rolle som både eit religiøst og eit nasjonalt symbol. Er det slik at det å vera norsk gjer det naturleg å vera medlem av Den norske kyrkja?

Artikkelen er forkorta i forhold til den innleverte eksamensoppgåva.

KYRKJA SOM NASJONALT FELLESSKAP

Kollektiv identitet og førestilte fellesskap

”Vi er nordmenn, vi har vår kultur og vi ønsker å bevare den. Noen ganger kan det være så forbannet enkelt.” Dette stod å lesa i ein anonym kommentar til humanisten Siv Anita Skoglund sin blogg ”Villmarkshjerte” den 25. januar 2011. Ho hadde stilt spørsmålet om kvifor menneske som ikkje trur, likevel er medlemmer av kyrkja, og oppfordra dei til å melde seg ut og heller la statstøtta gå til noko anna. Den anonyme kommentaren set nok ord på det som mange føler, at ved å vera medlem i kyrkja, er ein også med i eit stort, norsk fellesskap. Dette skriv også VG-journalisten Gordon Andersen om i artikkelen ”Fra sektmedlem til folkekirken” den 26. august 2016, då kyrkja opna for elektronisk inn- og utmelding. Medan det kom eit ras av utmeldingar – 15 tusen berre dei fire første dagane – var han ein av dei relativt få som melde seg inn. Han kallar det ei impuls handling, men skriv at han fekk ei overveldande kjensle av å vera inkludert når han hadde fullført den elektroniske prosessen.

I boka ”Imagined Communities” skriv Benedict Anderson korleis nasjonalismen vaks fram

ved at folk som snakkar det same språket byrja å oppfatta seg sjølve som eit fellesskap. Nasjonar er førestilte fellesskap på linje med religiøse fellesskap. I artikkelen "Den nasjonale dimensjonen i Den norske kyrkja. Utgreiing til Kyrkjerådets stat/kyrkje-utval" skriv Olaf Aagedal korleis "vårt sjølvbilde kan sjåast som eit byggverk som kviler på fleire kollektive identitetar, slik som kjønnsidentitet, religiøs identitet og nasjonal identitet", og han spør spesielt korleis forholdet er mellom norsk statskyrkjeidentitet og norsk nasjonal identitet: "Er det slik at Den norske kyrkja, i tillegg til å representere eit religiøst fellesskap, også symboliserer eit nasjonalt fellesskap og dermed blir både eit religiøst og nasjonalt symbol?"

I det følgjande vil eg trekka fram to konkrete døme på korleis den religiøse identiteten er knytt opp mot ein norsk identitet. Det eine gjennom dåpen som ein norsk tradisjon, og det andre i forhold til kyrkjebygga som kulturbygg.

Dåp som norsk tradisjon

Heilt sidan Olav Tryggvason byrja sin kristningsprosess på Moster i 995, har det å vera døypt kristen vore ein del av det å vera norsk. Med grunnlova i 1814 vart "den evangelisk-lutherske religion" stadfesta som statens religion. Rom for andre livssyn vart det ikkje før dissenterlova i 1845, men framleis er det mange som tenkjer at det er heilt naturleg for ein nordmann å vera medlem av Den norske kyrkja. På nettstaden babyverden.no skriv "Silje" følgjande i sin kommentar til artikkelen "Velger dåp i kirken uten å være kristne: "Dåp er en fin norsk tradisjon ... Jeg er norsk, født og oppvokst i Norge, derfor er jeg Kristen. Jeg har ikke noe personlig forhold til Jesus, men er stolt av at kristendommen er en del av vår norske kultur. Dåpen er en av norske tradisjoner vi absolutt bør ta vare på."

Dåp er det einaste kriteriet for medlemsskap i Den norske kyrkja, og sjølv om andelen døypte har gått ned dei siste åra, er det framleis eit fleirtal av born som blir døypte i kyrkja. Fordi det er mange foreldre som døyper borna sine av andre grunnar enn personleg tru, vil det naturleg nok også i framtida vera ein del ikkje-truande medlemmer i kyrkja. Det er dessutan enklare å bli

verande medlem enn å ta eit aktivt steg for å melda seg ut, særleg når ein på den måten føler seg som ein del av eit fellesskap som omfattar eit fleirtal av folket.

Tilknytting til kyrkjebygningane

"I mange lokalsamfunn var, og er, kirka det lokale monumentalbygget og den sentrale kulturarven. Ikke bare i form av kirkebyggenes estetikk og arkitektur, men den er også en viktig arena for lokal kulturutfoldelse." Det er venstrepolitikaren Terje Breivik som skriv dette på *verdi-debatt.no*, avisa Vårt Land sine debattsider på nettet. I innlegget argumenterer han for at ei brei folkekyrkje skal gi rom for alle. "Det handler om mer enn livssyn," skriv han. Han trekkjer også fram 22. juli 2011 som døme på kor viktig kyrkja er som samlingsstad i krisesituasjonar.

Det er vanskeleg å vera usamd med han i at sjølve kyrkjebygget er viktig for folk. Det viser t.d. det store folkelege engasjementet me ofte ser kvar gong ei kyrkje brenn ned. Me kan spørja oss sjølve kva det er som skaper dette engasjementet. Eitt svar kan vera at kyrkjehusa ofte representerer historisk kontinuitet – noko som står fast i eit samfunn som er i stadig endring. Sjølv om folk ikkje alltid kjenner eit personleg engasjement til det som skjer i gudstenesta, kan sjølve kyrkjebygget stå der som eit symbol på ein lang tradisjon som dei på sett og vis er ein del av. Slik kan bygningen fungera som ein erindringsstad; jfr. Pierre Nora sine teoriar. Nora høyrer til ei gruppe historikarar som i byrjinga av 1980-talet var i opposisjon mot det tradisjonelle historiefaget. For han er historie og kulturell erindring to forskjellige ting. "Erindringen rotfestes i det konkrete, i rommet, handlingen, bildet og gjenstanden," skriv Otto Krogseth.

Har kyrkja ein identitet?

Går det an å seia at kyrkja har ein identitet? Korleis er i så fall denne identiteten?

I artikkelen *Kollektiv identitet og kulturell erindring* drøftar Otto Krogseth forholdet mellom kollektiv og individuell identitet, og skriv at det gir full meining å tala om den kollektive identiteten til ein institusjon. Når det gjeld kyrkja, er det

mange sprikande meiningar om kva som er identiteten hennar. Ho blir omtalt som nasjonalkyrkje og lokalkyrkje, som folkekyrkje og trussamfunn, som kulturinstitusjon og åndeleg felleskap, og mykje meir.

Då kyrkja etter kristningsprosessen vart organisert med bispedøme, prestar og sokn, framstod ho til ein viss grad som ei eiga eining i samfunnet. Men med reformasjonen på 1500-talet og med eineveldet rundt hundre år seinare vart kongens rolle som kyrkjestyre formalisert og forsterka. Grunnlova av 1814 vidareførte grunnleggande trekk ved kyrkjeordninga i eineveldet.

Sidan 1851 har det vore mange forslag til reform av tilhøvet mellom stat og kyrkje. Det som er viktig å leggja merke til med denne prosessen er at det førte til ei forsterka forståing av Den norske kyrkja som ein organisert og avgrensa storleik i det norske samfunnet. Kva så med kyrkja sin identitet som trussamfunn?

I *Staten og Den norske kirke – et tydelig skille* heiter det i punkt 2.2: "Gjennom hundre år med kirkereformer og stadig styrkede nasjonale og internasjonale rettsnormer for vern av religionsfriheten framstår Den norske kirke i dag som et trossamfunn. Organisatorisk, til dels også rettslig, har Den norske kirke fått en identitet ved siden av og adskilt fra statlige og kommunale myndigheter." Med det politiske kyrkjeforliket i 2008 byrja den førebels siste delen av prosessen med å skilja kyrkje og stat. Med grunnlovsendringa i 2012 vart kongens særskilte kyrkjestyre avvikla, og i mai 2016 vart det vedtatt ei lovendring som gjer Den norske kyrkja til eit eige rettssubjekt med verknad frå 1. januar 2017. Statskyrkja si tid var over, men folkekyrkja vart ståande.

Kyrkja har altså fått ein tydelegare identitet som trussamfunn. Samstundes vert ho kalla folkekyrkje, og her ligg det mange sterke spenningar mellom dei som vil understreka identiteten som trussamfunn, og dei som vil leggja vekt på identiteten som folkekyrkje. Også det offisielle namnet *Den norske kyrkja* har indre spenningar. Skal ein leggja mest vekt på "Den norske" eller på "kyrkja"?

Nokre av dei indre spenningane i forhold til kyrkja sin kollektive identitet kom tydeleg til ut-

trykk i samband med kyrkjevalet hausten 2015. Det var første gongen to landsdekkande grupper, "Åpen Folkekirke" og "Levende Folkekirke", mobiliserte med kvar sine kandidatar til val på bispedømeråda.

Levende Folkekirke vender seg nok mest til aktive kristne som legg vekt på at kyrkja skal vera eit trussamfunn, når dei skriv på sine heimesider: "Folkekirkenes hensikt og mål er å kalle alle mennesker i Norge til tro på evangeliet og til etterfølgelse av Jesus Kristus." Åpen Folkekirke har ein breiare appell når dei skriv: "Den norske kirke har i tusen år vært et sted folk har kommet med sine gleder og sorger, med sine spørsmål og undringer. Noen kommer oftere, andre sjeldnere. Noen kommer med sterk tro, andre med tvil. Noen kommer for første gang, andre som del av en tradisjon. Vi ønsker å være en kirke som rommer oss alle."

Dei indre spenningane i kyrkja kjem til uttrykk ved at mange vil vera medlem for å påverka kyrkja gjennom val. Etter kyrkjemøtet i 2014, som ikkje fekk fleirtal for ny liturgi for likekjønna ekteskap, var det mange som melde seg ut av kyrkja i frustrasjon. Men det var også nokre som melde seg inn for å vera med og påverka kyrkja innanfrå. Ein av dei var Joakim Stegen Tischendorf som skreiv om innmeldinga si i eit debattinnlegg i Bergens Tidende. Han reknar seg sjølv som kristen, men me kan anta at andre som ikkje reknar seg som truande, men som deler hans syn på likekjønna ekteskap, kom til same konklusjon om å bli ståande som medlem for å kunna påverka kyrkja neste gong det skulle vera val.

Fram til no har me hatt hovudfokuset vårt på kyrkja som fellesskap eller som førestilt fellesskap. I det neste hovudavsnittet vil me sjå nærare på dei ytre sidene ved kyrkja som nasjonalt symbol.

KYRKJA SOM KULTURBERAR OG NASJONALT SYMBOL "Samfunnet sitt religionsvesen"

Olaf Aagedal (sjå ovanfor) skriv om koplinga mellom religion og samfunn. Han tar utgangspunkt i Thomas Luckmann sine tre hovudkategoriar om religionen sin plass i samfunnet. Den første kategorien kallar Aagedal for "samanve-

ving”, der skiljet mellom sekulært og religiøst vanskeleg kan trekkast. Den andre kategorien kallar han ”institusjonell spesialisering”; religionen er utskilt som eigen institusjon, men likevel sterkt integrert i samfunnsgrunnlaget og det sosiale fellesskapet. Det tredje alternativet, moderniteten sitt alternativ, kallar han ”segregering”. Her er religionen sterkare utskilt og avgrensa frå det sosiale livet. Aagedal plasserer statskyrkjeordninga innan den andre kategorien, fordi statskyrkja er samfunnet sitt religionsvesen som formidlar og ritualiserer kontakten med det heilage. Dette vart skrivne for snart 17 år sidan. Dei juridiske banda mellom kyrkje og stat har endra seg mykje sidan den gongen, men framleis har Den norske kyrkja ei særstilling i samfunnet gjennom grunnlova § 16, som slår fast at Den norske kyrkja ”står ved lag som den norske folkekyrkja og blir stødd som det av staten”. Dette kjem til uttrykk på mange vis, gjennom statleg og kommunal finansiering, gjennom skule/kyrkje-samarbeidet og mykje anna.

Innvandring som motivasjon til medlemskap i kyrkja

Innvandring av folk med andre religionar har gjort mange meir medvitne om eigen religiøs tilhøyrighet. Ein av dei som har meldt seg inn i kyrkja for at ho skal stå sterkare i møte med utfordringa frå islam, er Vebjørn Selbekk, profilert samfunnsdebattant som blei drapstrua etter at han publiserte Kurt Westergaard sine karikaturteikningar av profeten Muhammad i 2006. Selbekk har bakgrunn i frikyrkjemiljø, og i eit intervju med Aftenposten i oktober 2011 seier Selbekk at han er blitt meir klar over ”hvor viktig statskirken er når det kommer til å definere Norge som nasjon”. Dette er noko av den same motivasjonen som den ikkje-truande Rita Karlsten i Human Rights Service hadde då ho valde å melda seg inn i Den norske kyrkja (Sjå innleiinga). Men ifølgje den finske sosiologen Susan Sundback som har forska på samfunnsreligion i dei nordiske folkekyrkjene, er ikkje etnosentrisitet det viktigaste motivet for medlemskap. Høgar på lista står motiv knyta til tradisjon, kulturarv og medborgarskap, og retten til å bruka

kyrkja i samband med livs- og dødsrituala.

Samfunnsreligion

I artikkelen *Civil Religion in a Low Key. The Case of Norway* diskuterer Inger Furseth kva plass samfunnsreligion har i Norge. Utgangspunktet er den sosiologiske diskusjonen om det er slik at eit samfunn må ha ein religiøs basis for å vera stabilt. Den amerikanske sosiologen Robert Bellah meiner å kunna påvisa ein slags nasjonal fellesreligion på tvers av dei konfesjonelle skiljelinene. Furseth leitar etter teikn på samfunnsreligion i Norge, særleg i periodar med nasjonale kriser, som unionsoppløysinga i 1905 og den tyske okkupasjonen i krigsåra 1940-45. Ho hevdar for det første at samfunnsreligion berre i liten grad er funnen i Norge, for det andre at nasjonale kriser berre delvis førte til meir samfunnsreligion, og for det tredje at etter 1950 er det berre dei religiøse gruppene som gir uttrykk for samfunnsreligion. Med unntak av kongehuset har norske politikarar ikkje støtta samfunnsreligion, meiner Furseth.

I ein kommentar til Furseth si undersøking skriv Olaf Aagedal at han meiner ho først og fremst har fokusert på elitegrupper når ho konkluderer med at samfunnsreligion i liten grad finst i Norge. Aagedal viser til den finske sosiologen Susan Sundback som meiner at det er meir sakssvarande å snakka om ein særeigen nordisk form for samfunnsreligion knytt til statskyrkjetradisjonen. Kvifor er medlemstalet så høgt i dei nordiske folkekyrkjene når det religiøse engasjementet samstundes er så lågt? Dette spørsmålet stiller Sundback seg. Det kan ikkje berre vera uttrykk for passiv tradisjonsoppfølging eller behov for festelege rammer rundt overgangsrutene. Bakgrunnen for dei sterke banda mellom folk, kyrkje og samfunn, som lever vidare gjennom omfattande medlemskap i folkekyrkjene, er å finna i den sterke kulturelle og samfunnsmessige ein-skapen som pregar den ”innfødde” delen av befolkninga. Slik sett kan dei lutherske nordiske folkekyrkjene fungera som ei forankring av samfunnsreligion, forklarar Aagedal.

Monarken som nasjonalt og religiøst symbol

Olaf Aagedal brukar monarken si rolle som døme på samanhengen mellom det nasjonale og det religiøse, og han ser særleg på korleis ritualet rundt innsetjinga av kongen har endra seg sidan kong Haakon VII vart innsett ved ein politisk kontroversiell kroningsseremoni, via Olav V sin signingsseremoni – som også var kontroversiell – i 1958, til ein ukontroversiell signing av Harald og Sonja i 1991.

Då kong Olav V døydde i 1991, vart monarken si rolle som nasjonalt og religiøst symbol tydeleg gjennom dei ulike markeringane og seremoniane som folk tok del i. Særleg kjent er den spontane lystenninga utanfor slottet etter dødsfallet. Gudstenestene på søndagen etter dødsfallet fekk også preg av ein nasjonale sørgearena, med eit frammøte langt over det normale.

Aagedal konkluderer mellom anna med at norsk folkekyrkjeleg identitet og norsk nasjonal identitet er gjensidig støttande for kvarandre, men den nasjonale identiteten er ikkje avhengig av den religiøse dimensjonen. Eit konkret døme på dette, er nasjonaldagsfeiringa på 17. mai. Denne feiringa har massiv oppslutning, også frå folkekyrkja, men kyrkja er korkje ein obligatorisk arena eller ein hovudarena.

Konklusjon

Det er mange grunnar til at menneske som ikkje reknar seg som truande, likevel blir verande som medlemmer av Den norske kyrkja. Sjølv om medlemtalet i mange år har vore på veg nedover, er kyrkja framleis ein viktig kulturberar og eit nasjonalt symbol. Kyrkja er eit stort fellesskap som mange føler det er viktig å vera ein del av, sjølv om ein ikkje nødvendigvis kan stå inne for alt kyrkja held for rett og sant. Så kan ein spørja seg kva kyrkja skal gjera med alle desse ikkje-truande medlemmane, men det var ikkje tema for denne artikkelen.

KJELDER

Akerhaug, Lars (2016) "Kulturkristen melder seg inn i Den norske kirke". <http://www.dagen.no/Nyheter/TROR-IKKE/Kulturkristen-melder-seg-inn-i-Den-norske-kirke-379454>

[lesedato 13.10.16].

Andersen, Gordon (2016) "Fra sektmedlem til folkekirken" <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/den-norske-kirke/fra-sektmedlem-til-folkekirken/a/23774523/> [lesedato 02.11.2016].

Anderson, Benedict (2006) *Imagined Communities*. Verso.

Breivik, Terje (2016) "Kirken – ikke bare for troseliten". http://www.verdidebatt.no/debatt/cat1/subcat2/thread11663941/#post_11663941 [lesedato 19.10.2016].

Eik, Espen (2011) "Vebjørn Selbekk inn i Den Norske Kirke". <http://www.aftenposten.no/norge/Vebjorn-Selbekk-inn-i-Den-Norske-Kirke-229859b.html> [lesedato 13.10.2016].

Furseth, Inger (1994) "Civil Religion in a Low Key: The Case of Norway" i *Acta Sociologica* 1994, 37: 39–54.

Krogseth, Otto (2009) "Kollektiv identitet og kulturell erindring" i Birger Løvlie, Ralph Meier og Arne Redse (red.), *Danning, identitet og dialog: Festskrift til Jan Ove Ulstein og Per Magne Aadnanes*. Tapir.

Kulturdepartementet (2015) Staten og Den norske kirke – et tydelig skille. https://www.regjeringen.no/contentassets/09b6f38a67084edfb26af5cc8fde78cf/staten_og_den_norske_kirke-kirkemotet-2015_3_mars.pdf [lesedato 24.10.2016].

Nupen, Heidi Elin (2010) "Velger dåp i kirken uten å være kristne" <http://www.babyverden.no/Tema/Temakategorier/Diverse/Dap-og-navnefest/Velger-dap-i-kirken-uten-a-vare-kristne/> [lesedato 23.10.2016].

Skoglund, Siv Anita (2011) <http://www.villmarkshjerte.no/2011/01/den-norske-kirke-eller-ikke-har-du-tatt.html> [lesedato 02.11.2016].

Tischendorf, Joakim Stegen (2014) "Jeg vil påvirke". <http://www.bt.no/btmeninger/debatt/Jeg-vil-pavirke-276169b.html> [lesedato 02.11.2016].

Aagedal, Olaf (2000) "Den nasjonale dimensjonen i Den norske kyrkja: Utgreiing til Kyrkje-rådets Stat/kyrkje-utval", vedlegg til Stat/kyrkje-utvalets delutgreiing Forankring og forandring -- *Den norske kirke i det norske samfunn*.

EN MAKTESLØS BISKOP

AV PROST GUSTAV DANIELSEN
GUSTAV.DANIELSEN@STEINKJER.KIRKEN.NO

Astrid Sætrang Morvik har i Luthersk Kirketidende og Vårt Land tatt til orde for at biskopen skal fratas sin makt som arbeidsgiver. Biskopen skal bare drive med tilsyn. I stedet skal arbeidsgivermakten i kirken legges til fellesrådene og deres ledere, kirkevergene. Dette vil gjøre biskopen til en gallionsfigur på linje med kongehuset – uten reell myndighet.

Også i dag har biskopen tilsynsmyndighet med alle ansatte og alle råd. I mine 28 år som prest har jeg ikke hørt om en eneste sak der biskopen har gitt tilsynspålegg til andre ansatte enn prester. Og hvilken vekt ville et slikt pålegg ha i forhold til arbeidsgivers styringsrett? Nei, dette er et blindspor for en framtidig kirkeordning. Morviks forslag vil være en videreføring av kirken som en uklar og rotete organisasjon. Vårt budskap er fra en annen verden, men kirken er plantet inn i denne verden og må nå snarest få en ganske alminnelig organisering, basert på alminnelige teorier om ledelse og makt.

Morviks forslag overser fullstendig prostenes og kirkevergenes rolle. Hun presenterer biskopen som en solospiller som skal forholde seg direkte til alle ansatte og råd og føre tilsyn med dem. Som prost har jeg den jevnlige kontakt med prester, andre ansatte og rådene i mitt prosti. Det

er min oppgave å se dem i hverdagen og bidra til at kirken i vårt prosti fyller sin rolle. Og kirkevergen som arbeidsgiver har selvsagt ansvar for at de ansatte står inne for det kirken vil, bidrar positivt til kirkens liv og ikke bryter ned kirkens renommé. Selv om biskopen skulle fritas fra noen ledelsesoppgaver, vil én person umulig kunne overta denne jevnlige oppfølgingen.

Mitt forslag går motsatt retning av det Morvik foreslår. Jeg ønsker å opprettholde biskopens posisjon og dermed også bispedømmet som arbeidsgiver for prestene. Og jeg vil utvide dette til å gjelde alle vigslede medarbeidere. Når biskopen er den som ordinerer/vigsler, så må biskopen også ha del i myndigheten til å tilsette og evt. avsette. Kirken har en ordning med at enkelte ansatte skal vigsles. Det må få konsekvenser for hvordan disse ansettes og ledes.

Morvik etterlyser at biskopen kommer rundt, møter folk, lytter og taler. Men det er jo nettopp det biskopen gjør – i alle fall i Nidaros der jeg har hatt mitt virke. Vi trenger ikke biskoper som skal reise enda mer. Da tror jeg vi vil slite dem ut enda raskere enn i dag. Vi trenger biskoper som er reelle ledere i kirken og har myndighet til å prege kirken. Da gir det også mening å sette i gang det store apparatet som er knyttet til valg av biskop.

MÅNEDENS SALME FEBRUAR 2017

AV ESTRID HESSELLUND OG SINDRE EIDE
ESTRID.HESSELLUND@EIDEFORLAG.NO / SINDRE.EIDE@EIDEFORLAG.NO

FÖR ATT DU INTE TOG DET GUDOMLIGA (N13 358)

T: OLOV HARTMAN 1970 M: BÖRGE RING (1975)

Det finnes mange poetiske tekster i Bibelen, og de ble sikkert resitert og/eller sunget, som f.eks. salmene i Salmenes bok, men uten at vi kjenner melodiene i dag. En av de meste kjente salmetekster i Det nye testamentet er Filipperhymnen (Fil 2,5-11):

*La det samme sinnelag være i dere som også var i Kristus Jesus!
Han var i Guds skikkelse
og så det ikke som et rov å være Gud lik,
men ga avkall på sitt eget,
tok på seg tjenerskikkelse og ble mennesker lik.*

*Da han sto frem som menneske,
fornedret han seg selv og ble lydlig til døden, ja
døden på korset.
Derfor har også Gud opphøyd ham til det høyeste
og gitt han navnet over alle navn.*

*I Jesus navn skal derfor hvert kne bøye seg,
i himmelen, på jorden og under jorden,
og hver tunge skal bekjenne at Jesus Kristus er
Herre,
til Gud Faders ære!*

Månedens salme "För att du inte tog det gudomliga" er en gjendiktning av denne hymnen, skrevet av den svenske prest og salmedikter Olov Hartman (1906-1086). Salmen er en tolkning av det sentrale kristne begrep inkarnasjon: læren om at Gud selv ble menneske i Jesus Kristus.

Olov Hartman mest kjente salmer i Norsk salmebok er nok "Livet vant, dets navn er Jesus" (N13 207) og "Takk, Gud, for alle gode ting" (N13 290). "För att du inte tok det gudomliga" var også godt kjent i mange miljøer i Norge før den kom med i Salmer 1997, og nå også i N13, i den svenske originalversjonen.

Olov Hartman var direktør for Sigtunastiftelsen, et svensk kultursenter i mange år. Han har fortalt at han fikk inspirasjon til salmen på en økumenisk retreat på Sigtunastiftelsen i den stille uken 1970. "Jag gick under pauserna fram och tillbaka

i Olaus Petri-kapellet och mediterade över Palm-söndagens episteltext, Fil 2,5–11. Det som då grep mig var ett krucifix som "växte" fram ur texten:

*För att du inte
tog det gudomliga
dig till en krona,
för att du valde
smålek och fattigdom
vet vi vem Gud är.*

De tre første vers i salmen begynner med et forklarende, tilbakeskuende "För att" (fordi), de to siste versene med et fremadrettet "Därför" (derfor). Etter Kristus er alt blitt annerledes.

I alle vers fortelles selve hovedanliggendet i siste verslinje: *hvem Gud er, hva Gud er, hvor Gud er, og at Jesus er Herre.*

I Hartmans konsentrerte tekst gir han svar på det fundamentale spørsmål som folk har stilt fra tidenes morgen, og som stadig stilles: Hvem er Gud? Hva er Gud? Hvor er Gud nå?

Hartman svarer: Gud er her gjennom Jesus Kristus, i møte med fornedrelse, fattigdom, lidelse og ensomhet.

Salmen avsluttes med den første kristne trosbekjennelse som vi kjenner: Jesus Kristus er Herre (Fil 2,11). Denne "åpenbaring" og denne tematikk gjør det naturlig å bruke salmen i åpenbarings-tiden i kirkeåret.

I den svenske og den danske salmebok står Hartmans salme oppført med to melodier, den ene av komponisten Ingmar Milveden som skrev melodi til teksten allerede i 1970, den andre melodi av trubadur, prest, lærer og skribent Börje Ring (f. 1946). Rings melodi er den mest brukte, også i Sverige, og det er også den som er med i Norsk salmebok. Olov Hartman skrev engang: "Med Börje Rings melodi har denne salmen fått vinger og er kommet frem til nye steder." Det ser ut til å stemme! Salmen er i 2016 også oversatt til engelsk av den svenske salmedikter Per Harling.

FRA BOKFRONTEN

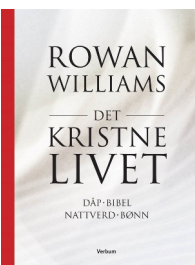
ROWAN WILLIAMS: DET KRISTNE LIVET – DÅP, BIBEL, NATTVERD, BØNN

VERBUM FORLAG. 2016 ISBN 9788254313466 86 SIDER

Da Rowan Williams var erkebiskop av Canterbury, møtte han ikke sjelden anklager om at han snakket over hodet på mennesker; erkebiskopen var vanskelig å forstå innvendte noen. Boken hans *Det kristne livet*, forøvrig den første fra hans hånd som er oversatt

til norsk, forteller noe ganske annet. Her møter vi en forfatter som evner å forenkle uten å gi slipp på redelighet eller tankens klarhet når han skal sette ord på hva det kristne livet består av.

Ifølge Williams kjennetegnes det kristne livet av at dåp, bibel, nattverd og bønn er grunnleggende og uoppgivelig. Disse fire utgjør selve pulsslagene, ja, hjerteslagene i det kristne livet. Noen vil ganske sikkert avfeie Williams tilnærming som alt for tradisjonell, men måten han utlegger innholdet i dåpen, bibelen, nattverden og bønnen, er en forfriskende blanding av gammelt og nytt. Hos ham ingen motsetning mellom tradisjon og radikalitet. Williams utblikk veksler mellom det fortidige og det nåtidige. Og ikke

minst: Han tar i bruk dristige bilder og metaforer som åpner opp for nye perspektiv på det vi trodde vi alt visste. La meg komme med et eksempel fra kapittelet hvor han skriver om dåpen, nærmere bestemt sammenhengen mellom den og bønnen: "... kristne ber fordi de må be, for Ånden er som et oppkomme fra en kilde i dem. Bønn er med andre ord mer som å nyse – du kommer til et punkt da du ikke kan unngå det."

Den tidligere erkebiskopen er anglikaner, og hans perspektiv er selvsagt farget av det. Men bragden i fremstillingen hans er at han nærmest evner å skrive for alle kristne; de konfesjonelle markørene legges til side og blir sekundære. Williams går dypere og lengre inn i stoffet. Det opplagte er ikke lenger opplagt, og alle forsøk på å tro at vi "egentlig vet" hva det handler om, gjøres til skamme. Slik sett bedriver den tidligere erkebiskopen en form for mystagogikk hvor han vil ha oss til å legge bort våre tillærte forestillinger om hva det kristne livet dreier seg om (Boken er godkjent av Kristelig studieforbund – måtte mange søke om støtte til å benytte den).

Avstanden mellom fortrolighet og kjedsommelighet er drepende kort på alle livets områder, også når vi skal gå det kristne livet tettere etter i sømmene. Det er grunn til å spørre om hvorfor mange opplever gudstjenestene og forkynnelsen som lite inspirerende, for sannheten er jo den at nettopp det skjer mange ganger. Svaret er vel at vi tror vi vet hva vi holder på med. Vitaliteten blir en fremmed størrelse når både prest og menighet nærmest synes å være forventningsløse i møte med det som skulle være hjerteslagene i det kristne livet. "Dette kan vi; dette har vi hørt før;

her er det knapt nok noe å hente.” synes mange å tenke når det skal sies noe om dåp, bibel, nattverd og bønn.

Rowan Williams anklager ingen; han ønsker å vekke våre sanser til live, vekke vår nysgjerrighet. Med utgangspunkt i profeten Jesajas ord advarte Jesus: ”Dere skal høre og høre, men ikke forstå, se og se, men ikke skjelne!” Dåp, bibel, nattverd og bønn er som lignelser betrodd oss; gjennom dem prøver Gud å åpne oss opp for en større virkelighet, si oss noe gjennom å vende på per-

spektivene og tilnærmingene våre. Williams er en ypperlig utlegger av hva som skjuler seg i dem, og han vil trolig få mange av oss som trodde vi visste hva det kristne livet handlet om, til å tenke etter ikke bare én gang, men flere og i glede og undring erkjenne at det var mangt de trodde de visste, men likevel ikke hadde skjønt. Og det underligste er: Han trengte ikke mer enn rundt 70 sider på å gjøre det.

Morten Erik Stensberg, teolog

luther

Kari Fure
FLUKTEN FRA SYRIA OG IRAK
199,-

Flere millioner mennesker flykter fra sine hjemland i Midtøsten. Blant disse er det mange kristne. De drives vekk fra områdene der den kristne kirke først etablerte seg. Slik kuttes kirkens røtter.

I Flukten fra Syria og Irak forteller Kari Fure om møter med mennesker som står midt i dramaet. Hun har snakket med flyktninger og kirkeledere, politikere og personer som risikerer livet for å hjelpe – og orientalske kristne som starter et nytt liv i Tyskland, Sverige og Norge.

Fure setter enkeltstykkebene inn i en politisk og historisk sammenheng. Hun drar linjene til folkemordet i Tyrkia for hundre år siden, og spør hvorfor de religiøse motsetningene i Syria og Irak ble så dype. Fure har også møtt folk som drømmer om trygghet i en selvstyrt provins for kristne og andre minoriteter på Ninive-sletta i Nord-Irak.

Les den spennende historien!

www.lutherforlag.no

ORD AV LUTHER

OM LÆRE

Som maten er, slik blir også måltidet; og som læren, så også troen. Er læren rett, blir det også en rett tro; er læren falsk og forgiftet, så blir det også en falsk og død tro.

(WA 24. 207:21–23)

Den som ikke holder fast ved læren, er lik et svaiende siv som blåses hit og dit av vinden og som må gå til grunne. Men den som henger fast ved Gud alene og hans nåde, han faller ikke til jorden og går heller ikke til grunne; for klippen er sterk.

(WA 17 I. 233:29–32)

Når Herren befaler sine kristne å vokte seg for falsk lære og dermed gjør dem til dommere og gir dem makt, ja, også befaling, om å prøve all lære og å dømme om den, så krever han også at de skal være vise og forstandige kristne, som vet hva som er rett lære og kan skjelne mellom den og den falske læren.

(WA 22. 147:2–6)

Det skal du vite at det er ikke bare om å gjøre å høre, men Guds Ord skal også læres og tas vare på.

(WA 30 I. 146:15–16)

*Sitatene er hentet fra Kurt Aland:
Hva sier Luther? Et Luther-leksikon,
Oslo: Lunde 1974.*

SØNDAGSTEKSTEN

TORE SKJÆVELAND - INGVILD HELENE MYDSKE FALLEGÅRD - HILDE BARSNES

3. SUNDAG I FASTETIDA - MARIA BUDSKAPSDAG 4. SØNDAG I FASTETIDEN

3. SUNDAG I FASTETIDA

19. MARS 2017

Preiketekst: Luk 11,14–28

Lesetekstar: 1 Sam 18,6–14 / Ef 5,1–2,8–11

Liturgisk farge: fiolett

TIL DAGEN

Dagen har namnet Oculi, augo, etter Salme 25.15: "Mine auge er alltid vende mot Herren, for han dreg mine føter ut or garnet." Det er same preiketekst som tidlegare til 1. rekke på 3. søndag i faste, men GT-teksten er endra. No er det om uvenskap mellom Saul og David, og det står: "Dagen etter kom det ei vond ånd frå Gud over Saul." (1 Sam 18,10) Det er ein tematisk samanheng mellom tekstane: 1 Sam om det vonde som oppstår mellom oss, Luk 11 om Jesus som driv ut det vonde, og Ef 5 om å leva som born av lyset og ta avstand frå mørkret og det vonde.

TIL TEKSTEN

V 14–16: Utdriving og tolking: Her skjer eit tydeleg under som ikkje kunne fornektast. Jesus dreiv ut ei vond ånd, og den stumme kunne snakka. Fortellinga dreier seg om korleis det tydelege teiknet skal tolkast. Sjølv om vonde ånder og utdriving var ein del av verdsbildet deira, undra folket seg likevel over den uvanleg makta Jesus hadde over åndene. I parallellteksten i Matt 12,23 tolkar folket Jesus inn i messiasbiletet: "Alt folket vart frå seg av undring og sa: 'Det skulle vel ikkje vera Davidssonen?'" Dette var ei positiv undring i kontrast til det negative innsteget til "nokre av dei", som anklaga han for å driva ut ved Beelsebuls eller Satans hjelp, og "andre" som ville setja han på prøve og kravde teikn (Dei får sitt tilsvar i v 29ff). Hos Matteus er det farisearane som stiller spørsmål ved Jesu makt.

V 17–19: Stridssamtale: Tankegangen bak anklaga er at dei vonde åndene utgjer eit organisert fellesskap under Satan si leiing. Jesus sitt svar går ut på å visa at ein slik anklage er meningslaus; det ville bety at det er borgarkrig i Satan sitt rike. I tillegg er det ein anklage som rammer like mykje alle andre som vil driva ut vonde ånder, og som difor rammar "dykkar eigne folk", sjølv om den gruppa ikkje er identifisert hos Lukas.

V 20: Hovudverset: "Guds finger" viser til 2 Mos 8,19 der Farao sine magikarar ikkje kan gjera dei same teikn som Aron og Moses gjorde fordi: "Dette er Guds finger."

Her er hovudpoenget i Jesus sitt svar: Dersom ein drar den logiske konklusjonen av underet/utdrivinga, blir det at Guds rike er kome. Guds rike er ikkje berre ein framtidig sak; det er nær i Jesus; difor er "Guds rike nådd fram til dykk." I verbet *phthano*, vera komen før eller nådd fram, i aorist, uttrykker at Guds rike er kome til dei tidlegare enn venta; det er alt kome så dei treng ikkje venta.

V 21–22: Ei likning for å understreka det logiske i Jesus sitt resonnement. V 23 er ei oppfordring til å ta konklusjonen i v 20 på alvor; det går ikkje an å vera nøytral til Guds rike.

V 24–26: Dette er ei lita forteljing som ikkje først og fremst skal fortelja oss noko om vonde ånder sitt liv, men om at ein er frigjort for å verta fylt, ikkje til eit tomrom som er ope for alt. Kristus friir ut for at Kristus skal fylla oss, som lese teksten frå Efesarbrevet seier: "Ein gong var de sjølv mørker, men no – i Herren – er de lys. Så lev som born av lyset!" (Ef 5,8)

V 27–28: Tilrop og svar: Kvinna lovpriser mor hans, ikkje av interesse for Maria, men for å framheva Jesus. Jesus avviser ikkje dette, men rettar på henne og seier at det viktigaste er å ta vare på Guds ord; det vil seia å gjera etter det.

W.W.L.S

– WHAT WOULD LUTHER SAY?

Luther preiker på Oculisøndagen over same teksten. I preika sitt narratio der ein etter antikk retorikk skulle fortelja om kva saka dreier seg om, gjev Luther tilhøyraren ei ramme for å forstå teksten. Før han går inn på detaljane i teksten (og forholdet mellom djevelen og pavedømmet), seier han at teksten er skriven for å gje oss trøyst og for å visa oss Jesus si makt gjennom ordet som er den same i dag:

"At no vår kjære Herre Jesus driv ut ein djevel, er skrive for å vera til ei særleg trøyst for oss, for at me skal læra og vita at han er herre over djevelen og hans rike, og at ei slik gjerning som han den gongen i sitt jordeliv starta, ikkje skal opphøyra, men halda fram i kristenheita heilt til den siste dag. For til ei slik gjerning har Kristus etterlatt oss sine verktoy, den heilage dåp, sakramentet, ordet og absolusjonen og anna som høyrer preikeembetet til, så ein med

desse kan øydelegga djevelens rike, frigjera folk og driva han ut av folk. For det er skrive: Liksom regnet som fell på tørre land ikkje vender tilbake utan frukt, men får det til å grønkast og gjev alt liv, så skapar og verkar Guds Ord alltid meir frukt. For Den heilage ande vil alltid vera med ordet og gjennom det opplysa, tenna og reinsa hjarta, og fria ut frå djevelens vald og tyranni."

TIL PREIKA

Med Luther sitt innsteg til teksten vert det lettare tala om vonde ånder. Korkje Jesus eller Luther problematiserer at vonde ånder finst, men dei gjer Guds kraft til hovudpoenget. For Jesus er poenget at krafta til å driva ut det vonde viser at Guds rike alt er komen og me må ta aktivt stilling i til det. For Luther er poenget at den same krafta finst hos oss i "Kristi verktoy", dåpen, ordet, nattverden og absolusjonen, fordi det er Guds verk same ord, og der dei er i bruk, er Kristus er nærverande og Den heilage anden aktiv.

Framlegg til disposisjon:

Innleiing. Ein bør parafrasera teksten med vekt på hovudpunkta og så seia: "Sidan det i år er lutherjubileum, er det forfriskande å sjå kva Luther seier om denne same teksten". Det er ein kompakt tekst, så målet må vera å framføra han så levande som Luther preika, tydeleg og med pausar.

1. *Fokus er Gudsrikets kraft, ikkje vonde ånder.* For å seia det med Luther i salme 108 (v 3 og 2): Om verda full av djevlar var [...] me ingen otte i oss bar [...] for med oss går den rette mann [...] Han sigeren skal vinna. Ein treng ikkje diskutera eksistensen av vonde ånder for å understreka det grunnleggande at Jesus viste at Gud er nær og at Guds kraft vinn over det vonde.

2. *Kristi verktoy er her.* Guds rike er alt kome. Kva gjer me for å ta konsekvensen av det? Om du ikkje ser Jesus på same måte, ser du Guds rike der Kristi verktoy er i aksjon. Og det følger med bruksanvisning. Luther si bruksanvisning for bruk av desse verktoya heiter "Luthers vesle katekisme".

3. *Du er ikkje frelst til tomgang.* Her kan ein kombinera v 24–26 med leseteksten frå Efesar-

brevet: Bli ikkje verande tom! Frelsa er ikkje berre frelse frå, men frelse til.

Ein alkoholikar vitna om sin veg til å bli rusfri og sa at han hadde aldri klart seg dersom han ikkje kunne fylla tomrommet etter alkoholen som heilt hadde dominert livet hans. Det var først då han fann Jesus og fekk eit nytt innhald i livet, at han vart fri.

Ofte kan Luther si vektlegging av nåde føra til eit passivt kristenliv, men eit liv fylt av Jesus er ikkje passivt, men etterfølging.

Avslutning kan slutta med det viktigaste ifølgje Jesus (v 28) og kanskje invitera til Kristi verktoy ved nattverdbordet.

TIL GUDSTENESTA

Dette er dagen for luthersalmen 108 "Vår Gud han er så fast ei borg". 115 "Jesus lyft ditt ljose merke" fylgjer teksten og har med både Jesus makt og velsigninga av Jesu mor. 120 "Du er Guds Son den sterke" har same kampmotiv.

TORE SKJÆVELAND
KYRKJEFAGSJEF I BJØRGVIN
TS929@KYRKJA.NO

MARIA BUDSKAPSDAG

26. MARS 2017

Prekentekest: Luk 1,26–38

Lesetekster: Jes 7,10–14 / Gal 4,4–7

Liturgisk farge: Hvit

TIL DAGEN:

Maria Budskapsdag minner oss om livets syklus. For et menneskebarn, uansett unnfangelsesmetode, tar det 9 måneder fra unnfangelse til fødsel, om alt går etter planen. Så også for Guds sønn, "født av en kvinne og født under loven" (Gal 4,4). Og vi teller våre 9 måneder fram til julens fest.

Etter gammel førkristen jødisk tradisjon var datoen som tilsvarer 25. Mars, skapelsesdagen. For man tenkte at verden må ha blitt skapt da dag og natt var like lange, for Guds skapelse er perfekt. Den dagen Herren sa "La det bli lys", er altså samme dag verdens Skaper lar Det Sanne Lys tre inn i verden, i Marias livmor.

Torslanda kirkekor skal syngje på gudstjenesten denne søndagen, og en av tekstene, skrevet av avdøde komponist Jerker Lejon, lyder:

*Att vara Maria, att ta i famn,
att hålla evigheten på sin arm.
O, soluppgång i denna mörka värld!
O, soluppgång i denna mörka värld!
Ave Maria Stella Dei Mater.*

Som et bakgrunnsteppe for det åpenbare budskapet og temaet på Maria budskapsdag ligger temaet "Jesus som verdens lys, født inn i verdens mørke". Som solen brakte verden lys på skapelsesdag, bringer Jesus lys inn i en fortsatt mørk verden.

Maria budskapsdag i kirkeåret: Dagen kommer som en søndag i fastetiden, men hører ikke til fastetiden i vårt kirkeår. Fastens botsfarge skifter til festens hvite farge. Her i Sverige brukes *den liturgiske fargen blått* denne dagen (og den

kan også brukes på Kyndelmessedagen (som her kalles "Jungfru Marias Kyrkogång") og på 4. søndag i advent "Herrens moder"). Den liturgiske blå fargen er himmelens farge. Før var dagen alltid den 25. mars, 9 måneder før juledag. Nå feirer vi Maria budskapsdag den søndagen som kommer nærmest 25. mars.

Lesetekster: Kong Ahas som ikke ville be om et tegn, minner kanskje ikke så mye om mennesker i dag. Mange vil gjerne se tegn, mange tegn, sikre tegn, overbevisende tegn, tegn om ikke tilater tvil. Ahas ville ikke det og skilte seg nok ganske mye fra datidens mennesker også. Det er Gud selv som velger å gi menneskene et tegn, selv om Ahas takker nei. Og tegnet skal være "Se, den unge jenta skal bli med barn og føde en sønn, og hun skal gi ham navnet Immanuel." Oversettelsen av "den unge jenta" istedet for "jomfru" i Jes 7,14 var det mest kritiserte ordvalget i den nye bibelutgaven (Bibel 2011). Les mer om bakgrunnen for dette valget i boken "Bibelen 3.0", s 167.

Prekentekest: Ordene fra Lukasevangeliets første kapittel handler om forutsigelsen av de to tremeningenes fødsler, gjennom mødrene og kusinen Elisabeth og Maria. Det er aldersforskjell mellom dem, men barna i magen knytter dem sammen; de har en fortrolig å dele sine tanker og erfaringer med.

Det som slår meg sterkest når jeg nå leser teksten, er "Guds omsorg for Maria". Bak alt ligger Guds store frelsesplan, men det gjennomføres ikke med makt i hånd. Maria blir ikke kynisk brukt for å få Guds vilje gjennom i verden. Maria møtes med omsorg, tid og kjærlighet.

Engelen Gabriel utfører et oppdrag på Guds vegne. Engelen tar seg tid til mer enn å levere sitt budskap. Maria får stille spørsmål og får svar. Ja, hun får til og med informasjon om sin slektning Elisabeth, der kan hun søke hjelp og støtte.

Min oppdeling av teksten blir slik: Englebesøk – Oppdrag – Spørsmål – Forklaring – Tilslutning.

De viktigste teologiske temaene er Guds frelsesplan ("... ble engelen Gabriel sendt fra Gud til en ..." v 26), Guds forståelse av det sant menneskelige (v 30: "Frykt ikke Maria"), Jesus som Guds

sønn (v 32: "Den høyestes sønn"), Jesus som Konge (v 32: "Hans fars Davids trone" og v 33: "Konge over Jakobs hus"), Den hellige ånds kraft (v 35: "Den hellige ånd skal komme over deg ... Den høyestes kraft skal overskygge deg) og Guds nåde (v 28: "Du som har fått nåde," og v 30: "Du har funnet nåde hos Gud").

PREKENMOMENTER:

Englebesøk – Vi må forutsette at den unge Maria ikke var fremmed for tanken om englebesøk. Men redd ble hun; det går tydelig fram i teksten. Antagelig kjente Maria igjen engelens hilsen til henne: "Hun ble forskrekket over engelens ord og undret seg over hva dette kunne bety." (v 29). Hun hadde nok hørt de samme ordene før, fra Dommernes bok kap 6,12: "Herren er med deg". Der var det Gideon som fikk de betryggende ordene på veg inn i det oppdrag Herren hadde utsett for ham. Nå er det Maria som får vite at Herren er med henne i det oppdrag hun er utsett til.

Oppdrag – Jeg har alltid tenkt at Maria får et spørsmål hun svarer ja til. Men det er faktisk ikke noe spørsmål i engelens ord til Maria. Det er Maria som stiller spørsmål – mer om det i neste avsnitt. Engelen leverer bare oppdraget; han gir henne kallelisen og beskriver innholdet i budskapet. Så heter jo også dagen "Maria budskapsdag"; hun får et budskap hun velger å gå inn i. Og hvilket oppdrag! Engelen broderer det ut, sparer ikke på ordene. Han begynner i det konkrete og nære, med det som skal skje i henne, i hennes livmor (v 31), men fortsetter ut i horisonten, med den betydningen dette barnet, Guds barn, Marias barn, skal få for hele vår verden (v 32–33). Oppdraget er uendelig mye større enn hva Maria selv kan forstå og begripe.

Selve ordene minner nok også Maria på den bibelske sammenheng hun nå går inn i. "Du skal bli med barn og føde en sønn." Ordene klinger i Marias øre både fra trellkvinnen Hagar og fra dagens lesetekst fra Jes 7. Kanskje er dette nok til at Maria forstår storheten i oppdraget; hun er utvalgt, satt inn i en sammenheng der det er Gud som rår. Guds omsorg rår.

Spørsmål – Det er noe uskyldig sjarmerende og menneskelig med Marias konkrete spørsmål

om hvordan dette skal skje. Hun vet tydeligvis hva som skal til for at et barn skal bli unnfanget. Og hun vet at hun ikke har vært der ennå. Så hvordan kan dette som engelen da sier, faktisk skje? Forfatteren av Lukasevangeliet syntes tydeligvis at spørsmålet var viktig, for det fikk være med i overleveringen videre. Og engelens svar viser med all tydelighet at spørsmålet fra den unge jenta tas på alvor, at Maria tas på alvor. Hun er ikke bare ett middel. Guds omsorg lyser tydelig og klart gjennom i engelens svar og forklaring til Maria – se neste avsnitt. Det er også interessant å merke seg at Marias spørsmål ikke handler om alt dette store som ble sagt om den sønnen hun skal føde, at ”Han skal være stor og kalles Den høyestes Sønn ...” Maria funderer bare på hvordan det kan skje.

Forklaring – Forklaringen er Den hellige ånd. I Lukasevangeliets to første kapitler nevnes Den hellige ånd hele åtte ganger, i 1,15, 35, 41, 67 og 80, samt i 2,25, 26 og 27. I selve juleevangeliet er ikke Den hellige ånd nevnt med ord. Men hele fortellingen om Guds fødsel i verden er rammet inn av beretninger om åndens kraft i og gjennom mennesker.

Kraften skal overskygge Maria; ordet på gresk – *episkiazo* – bærer i seg betydningen av hellighet og kraftfullt gudsnærvær, slik det også beskrives i 2 Mos 40,35: ”Moses kunne ikke gå inn i telthelligdommen, fordi skyen hadde tatt bolig over den og Herrens herlighet fylte boligen.”

Beskrivelsen av forvandlingen (transfigurasjonen) skjer med ordet som inneholder betydningen ”dekker”, ”tar bolig i” og ”overskygger”. Vi finner det samme ordet i de synoptiske evangeliene, i beskrivelsen av en annen viktig hendelse: Matt 17,5 ”... kom en lysende sky og skygget over dem.” (Mark 9,7. Luk 9,34) På alle disse tre stedene lyder en røst fra skyen, som identifiserer Jesus som Guds sønn: ”Dette er min sønn.” I Luk 1,35 er det bare engelens ord vi hører; engelens ord beskriver Den hellige ånds kraft som skal overskygge Maria og skape et barn i henne, barnet som røsten fra skyen senere identifiserer som Guds sønn.

Maria får vite at hun ikke er alene i verden. Elisabeth, hennes slektning bærer også på et barn.

Jeg tolker det som Guds konkrete omsorg for den unge Maria, men det kan også tolkes som ytterligere et bevis på Den hellige ånds kraft. Oppdraget avsluttes med ordene ”ingenting er umulig for Gud” – kanskje den mest kraftfulle setningen i hele Bibelen?

Tilslutning – Selv om Maria ikke får noe konkret spørsmål om hun vil ta på seg oppdraget, svarer hun allikevel: ”Se, jeg er Herrens tjenestekvinne. La det skje med meg som du har sagt.” Ordet tjenestekvinne er det samme som den barnløse Hanna bruker i 1 Sam 1 der hun ber til Gud om å få et barn. Herren viser omsorg for Hanna og gir henne den sønnen hun har bedt om.

Vår kallelse, vårt oppdrag, vår tilslutning – Nei, du har kanskje heller ikke fått englebesøk? Men flere enn vi tror har fått konkrete kall og direktiv om hva som er neste steg i livet. Og mange av oss har kjent på stor usikkerhet i viktige veivalg. Alt dette hører kallets natur til. Guds vilje som ligger bak, styres ikke med makthånd som rykker opp og omplasserer mennesker, men ser vi livet i bakspeilet, kan mange av oss se Guds hånds tydelige ledelse i valg og hverdag.

Nøkkelen til å forstå hvordan Maria er et forbilde for oss, er å innse at vi ikke skal gjøre det hun gjorde. Vi skal gjøre det vi skal gjøre, på den måten Maria gjorde det. Vi får ta vår plass i den kjeden av mennesker som har fulgt Jesus gjennom historien, den kjeden der Maria var den første lenken. Maria var den første som så hva Guds inngrep i historien innebar, og hun er etterfulgt av millioner andre. Vår oppgave er ikke, som for henne, å være med og innlede noe nytt, men her og nå forsette det som begynte der og da.

Det som begynte med Marias lovsang, er fremdeles på veg mot sin oppfyllelse. Nå er det vår tur å føre sangen videre.

Jeg avslutter denne tekstgjennomgåelsen med en bønn som kan være en del av forbønnen på Maria budskapsdag.

*Gud, barn berører oss:
Å vente barn, å ønske seg barn,
å være redd for å få barn,
å være redd for å ikke kunne få barn,*

å kjenne at man ikke kan ta ansvar for barn,
å miste barn,
å velge bort barn,
å føde barn,
å adoptere barn,
å bekymre seg for barn.
Gud, vi ber for alle barn og for all lengsel, sorg
og glede.
Takk for at kommer til oss i et barn og berører
oss. Amen.

(Fritt oversatt etter bønn for dagen i "Kyrkoårets gudstjänster 2016-17. En inspirationsbok" Svenske Verbum)

INGVILD HELENE MYDSKE FALLEGÅRD
PREST I TORSLANDA-BJÖRLANDA
MENIGHET I GÖTEBORG
INGVILD.FALLEGÅRD@GMAIL.COM

4. SÖNDAG I FASTETIDEN

2. APRIL 2017

Prekentekest: Joh 11,45–53

Lesetekster: 1 Mos 22,1–14 / Hebr 4,14–16

Fortellertekst: 2 Mos 12,1–28

Liturgisk farge: Fiolet

"HVA SKAL VI GJØRE?"

Det nærmer seg påske, og vi er midt inne i det store dramaet rundt Jesus. Lasarus er blitt vekket opp igjen fra de døde, og mange så det som skjedde, og kom til tro. Et fantastisk under, og vi ser starten på noe helt nytt utfolde seg. Midt i dette brygger det opp til kamp, maktkamp. De jødiske lederne følger med på Jesus – det han sier og gjør. De ser at mange følger ham og kommer

til tro på ham, og de spør seg: "Hva skal vi gjøre?" De er redde for sin posisjon, for tempelet, at de skal miste innflytelsen de har på folket, og for romerne. De trekker konklusjonen at om de lar Jesus fortsette å holde på slik, så kommer romerne til å ta over, men en kan lure på om det er et vikarierende argument. De må altså stoppe ham, koste hva det koste vil, om han så må bøte med livet. Det interessante er at det virker helt uviktig hva Jesus står for, hans budskap, og at han gjør under og gjør godt mot alle han møter, fordi han truer deres posisjon. Derfor har vi å gjøre med en klassisk maktkamp der målet helliger midlene, og der poenget er å vinne. Vi mennesker ser ut til igjen og igjen å falle for denne fristelsen om å eie makt, og å ville vinne mot dem som utfordrer vår posisjon. Hva skal vi gjøre?

TEKSTEN

Ifølge Johannesevangeliet fører dette siste tegnet til at mange begynner å tro på Jesus, og dette viser seg også ved den store folkemengden som samler seg når han rir inn i Jerusalem. Men evangeliet gir oss også et bilde av at de jødiske lederne følger med på alt som skjer, slik det også er fortalt om i 1,19. Her hører vi om at de sender ut presster og levitter for å spørre Johannes døperen hvem han er. De ser også ut til å være en etterforskende instans i forhold til de under Jesus gjør, slik vi ser referert til i 5,10 og 15,9.13 og 11,46. De fleste forskere mener likevel ikke at det er underet der Lasarus får livet tilbake, som er den historiske årsaken til at Jesus blir dømt til døden. Tempelrenselsen er nok da en mer sannsynlig grunn. Men i Johannesevangeliet ligger sjelden "sannheten" i et utsagn eller en hendelse på et litterært nivå. Evangelisten har allerede lagt premisene for at årsaken til fiendtligheten er "de gode gjerningene" som Jesus gjør gjennom Faderen, og da i særlig grad å gi liv. Misnøyen blant de jødiske lederne med det Jesus sier og gjør, finner vi blant annet også i 7,42–52.

I vers 49 refereres det til øverstepresten Kaifas, men det er uklart om evangelisten har en litt uklart forståelse av utnevnelsen av øversteprest, og tror han bare har posisjonen i ett år, eller om han mener at Kaifas var øversteprest det året. Joh

18,13 kan forstås dithen at Annas, svigerfar til Kaifas var øversteprest. Realiteten var i alle fall at selv om det var kontrollert av de aristokratiske familiene i Jerusalem, så var man øversteprest så lenge man var på god fot med romerne. Kaifas hadde vært øversteprest i år 18 og var det helt til kort etter at Pilatus mistet makten i år 36.

Det er derfor toppen av johanneisk ironi når det på møte i det høye råd blir ytret frykt for den romerske reaksjon på en populær leder som Jesus av Jerusalems prestelige aristokrati. I rettsaken foran Pilatus sier jo Jesus nettopp at hans rike ikke er av denne verden og derfor ikke hans kongedømme heller.

Vers 50: "Det er bedre" – at Jesus dør for folket. Likevel viste det seg at Jesu død ikke hindret romerne i å ødelegge tempelet. Tragedien ble et faktum på grunn av jødiske ledes opprør mot Roma (66–70). De første kristne mente at ødeleggelsen av Jerusalem var en straff for at de ikke hadde anerkjent Jesus som Messias (Luk 13,34–35; 19,41–44, Mark 12, 9–11)

Vers 51: "... talte han profetisk om at Jesus skulle dø for folket." Dette forteller leseren at Kaifas sin uttalelse hadde profetisk inspirasjon, noe som da også var assosiert med embetet som øversteprest. Det forteller at uttalelsen "Jesu død for folket" hadde offerkarakter, men den omfattet ikke bare det jødiske folk. Jesus dør slik at han "også kan samle til ett de Guds barn som er spredt omkring". 1 Joh 2,2: "Han er en soning for våre synder, ja, ikke bare for våre, men for hele verdens."

Vers 53: Det blir da til slutt her utstedt en dødsdom mot Jesus. Men på bakgrunn av 7,50–51: "Nikodemus, en av deres egne, han som tidligere hadde kommet til Jesus, sa da: 'Loven vår dømmer vel ikke et menneske uten forhør, før en har fått vite hva det har gjort.'" kan en lure på om dommen var lovlig. Plottet mot Jesus hadde uansett fått en konklusjon, og de la planer om å drepe ham.

LESETEKSTENE

De to tekstene som leses denne søndagen, gir oss bakgrunn for offerlamforståelsen og bruker øverstepresttittelen på Jesus.

Den gammeltestamentlige teksten om Abraham og Isak er en av de sterkeste tekstene vi har, og den er vanskelig å lese uten å si noe om dem. Det er derfor viktig å trekke den inn i prekenen for å gi en innsikt både i den teksten, og i hvorfor den kobles sammen med Jesus og påskefortellingen. Det kan være interessant å gå veien gjennom de tre gavene som de vise menn fra Østen ifølge Matteus hadde med seg, gull fordi han var konge, røkelse fordi han var prest, og myrra som salve til hans gravferd, fordi han skulle lide og dø for folket. På den måte kan vi også knytte sammen både julefortellingen og påskefortellingen ved hjelp av den symbolikken vi finner begge steder, konge, prest og offer eller offerlam.

PREKEN – TRO, UNDER, SKEPSIS, MAKTKAMP OG DØD!

Alle ingredienser for et drama er på plass. Plottet er en klassisk maktkamp mellom menneskelig forfengeligheit, frykt og søken etter makt og posisjon, og Guds rikes inntreden i vår verden ved at Guds sønn kom med liv, kjærlighet, godhet og nåde. Fokuset til de jødiske lederne ser utelukkende ut til å være på problemet knyttet til at mange følger Jesus og kommer til tro på ham, og ikke på budskapet eller det han faktisk gjør. Så lett er det for oss mennesker å gå oss vill når vi ikke faktisk lytter og tar inn over oss hva andre har å komme med, men forskanser oss for å beholde vår egen posisjon eller nedarvede oppfatninger. Derfor er det viktig at vi som skal snakke om denne teksten, hjelper både oss selv og tilhørerne til å ta inn over oss at de jødiske ledernes skepsis og handlinger ligner veldig på menneskelige mønster vi alle kan kjenne oss igjen i. Det er ikke bare makteliten den gang som kanskje skal snu speilet, men også vi. Det kan være nyttig å indentifisere hva det er det vi tror, tenker og tviler på, og hvilke handlinger og mønster det fører til i våre liv. Når er det vi murer oss fast til våre posisjoner og oppfatninger av frykt for å bli utfordret eller miste makt? For dersom det bare var den jødiske maktelite som trengte nåde, frelse og nytt liv, så var det jo ikke så viktig at Jesus kom og døde for alle mennesker, eller hele folket.

Vi mennesker er gjerne ikke så gode til å lære

av andres erfaringer eller livsvisdom, men det er mye klokt å hente om vi er interessert og vil utvikle oss.

Den universelle maktkamp mellom godt og ondt foregår hele tiden i hver og en av oss, og i verden. Vi strever også i et spenningsfelt der vi enten velger å stole på oss selv – det vi vet og ser, eller også å lene oss mot og tro på noe større, en Gud som vil oss vel og elsker oss. Her utspiller våre personlige maktkamper seg også på innsiden så vel som på utsiden. Dyppest sett er de fleste av oss trykkesøkende mennesker, og vi vil ofte lete etter ståsted der vi kjenner oss mest mulig trygge. Sannheten er likevel at uansett om vi velger å stole på oss selv, makt og eventuelt rikdom, eller vi velger å stole på at det finnes en Gud, vil det alltid være et element av usikkerhet knyttet til vår tilværelse – et element der vi må velge å tro eller stole på noe som er utenfor det vi kan kontrollere fullt og helt. Jeg velger for eksempel hver dag å stole på at kroppen vet hvordan den skal puste og holde meg i live, både når jeg er våken, og når jeg sover. Kanskje har vi mer øvelse i å tro på ulike plan i livet enn det vi forestiller oss, når alt kommer til alt? Budskapet Jesus kommer til deg og meg med, er nesten for godt til å være sant. Det skiller seg fra de erfaringer vi har med å leve i vår verden der ondskapen alltid også finnes, og det kan gjøre oss skeptiske. Kan vi tro på undret, på livet og på kjærligheten? Kan det være sant at Jesus kom for å fortelle oss om den kjærligheten som er sterkere enn alt, sterkere enn døden, for å rydde ut ondskapen og gi plass til livet her og livet i all evighet? Hva er det som skal til for å at vi skal tørre å åpne oss mer og mer for dette undret i stedet for å bli sittende fast i vår skepsis eller gamle maktposisjoner inni oss? ”Hva skal vi gjøre?” – spurte makteliten på Jesu tid. De valgte å dømme Jesus til døden. Hva velger du og jeg? Velger vi å tro, å ha tillit fremfor frykt, velge kjærlighet fremfor hat, åpenhet fremfor

lukkethet, rashedet fremfor egoisme, andre fremfor oss selv og å se fremfor å lukke våre øyne? For bare da kan det åpnes en ny verden for oss, den verden Jesus kommer til oss med og vil gi oss. Da Jesus ble dømt til døden, var det ondskapens og dødens verden som fikk dødsdommen, og det var kjærligheten og livet som gjenoppsto påskedags morgen. Isaks liv, og ditt og mitt liv, ble spart fordi Gud ville gi oss liv i stedet for død. 1. Mos 22,14: ”Abraham kalte dette stedet ’Herren ser’. Den dag i dag blir det sagt: ’På fjellet hvor Herren lar seg se.’” Gud så oss, og han lot oss se ham da Jesus kom til verden, og han forsetter å se oss.

Hebr 4,15–16: ”For vi har ikke en øversteprest som ikke kan lide med oss i vår svakhet, men en som er prøvet i alt på samme måte som vi, men uten synd. La oss derfor frimodig tre fram for nådens trone, så vi kan finne barmhjertighet og finne nåde som gir hjelp i rette tid.”

La oss derfor frimodig legge fra oss alt i våre liv som tynger oss ned, gjør oss motløse, redde, og alt som er ondt, og vende oss mot det gode – lene oss inn til ham som kan gi oss barmhjertighet, nåde og liv, og som stadig åpner nye dører for oss mot hverandre, mot verden og mot livet som er sterkere enn døden.

Forslag til salmer:

56 En krybbe var vuggen
734 Guds kjærleik er som stranda og som graset
706 Gud du er ikke i min verden
703 Å, for djup i Jesu kjærleik
440 Kom, kom og hør
449 Som et barn ble du båret til meg
342 Amazing grace
344 O, Jesus åpne du mitt øye

INGVILD HELENE MYDSKE FALLEGÅRD
PREST I TORSLANDA-BJÖRLANDA
MENIGHET I GØTEBORG
INGVILD.FALLEGÅRD@GMAIL.COM

NYTT FRA BISPEDØMMERÅDENE

SØKERE

BORG BISPEDØMME

Kapellan i Østre Borgesyssel prosti med tjenestested Eidsberg, Mysen, Hærland og Trømborg sokn:

Bjerke, Marita Solberg (34), døvekapellan, 1820 SPYDEBERG

Bleiktvedt, Arnstein (26), prestevikar, 0598 OSLO

Dahle, Ole (56), fFungerende sokneprest i Talvik sokn, Alta prosti, 9515 alta

Grøvle, Gunhild Vesteraas (28), prestevikar 0445 OSLO

Høybye, Hege (42), forteller, 1359 EIKSMARKA

Jahrø, Hilde Merete (32), pedagog, 1809 ASKIM

Sæther, May Helen (45), kapellan i Eidskog, 2211 KONGSVINGER

Vesteraas, Magnus Grøvle (26), redaktør, 0445 OSLO

Kapellan i Østre Borgesyssel prosti med tjenestested Rakkestad sokn:

Bleiktvedt, Arnstein (26), prestevikar,, 0598 OSLO

Dahle, Ole (56), fungerende sokneprest i Talvik sokn, Alta prosti, 9515 ALTA

Grøvle, Gunhild Vesteraas (28), prestevikar 0445 OSLO

Høybye, Hege (42), forteller, 1359 EIKSMARKA

Vesteraas, Magnus Grøvle (26), redaktør, 0445 OSLO

Sokneprest i Øvre Romerike prosti med tjenestested Råholt sokn:

Bleiktvedt, Arnstein (26), prestevikar, 0598 OSLO
Bøhler, William (60), prostiprest i Solør, Vinger og Odal prosti, 2040 KLØFTA

Enger, Inger Jeanette (54), sokneprest /Arbeidsveileder, 1901 FETSUND

Gulowsen, Kristin Bremnes (25), vikarierende sokneprest, 1152 OSLO

Heesch, Jon Petter (43), kapellan i Ris menighet, 0767 OSLO

Høybye, Hege (42), forteller, 1359 EIKSMARKA

Lauten, Lilly Renee (40), kapellan i Råholt sokn, 2162 BRÅRUD

Myklebust, Helga Maria (48), prest i Østre Aker prosti, 2013 SKJETTEN

Sæther, May Helen (45), kapellan i Eidskog, 2211 KONGSVINGER

Avsender:
Luthersk Kirketidende
Sinsenveien 25
0572 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), prost Hege Elisabeth Fagermoen, førstelektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Bokmeldingsansvarlig: Stipendiat Per Kristian Sætre. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg.

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende
v/Eyolf Berg
Sinsenveien 25
0572 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINNLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord. Innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 600,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 825,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 8220.02.93882. Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev, SMS eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>